

nakana afirmacije hrvatskog pomorstva u svjetskoj znanosti više je nego ispunila prvotnu zadaću, napose glede gospodarske povijesti. Naime, već iz podastrenih izvora jasno proizlazi tisućljetna jadranska funkcija Hrvatske. Zapravo su ovi svesci zomi svjedoci pomorske orijentacije Hrvata u prošlosti, što bi oni trebali njegovati danas i sutra. Sve u svemu, ova dva sveska znanstveniku znače pravu Bibliju, te se nadamo da će nas autor ubrzo obradovati sljedećim svescima slična sadržaja.

Šime PERIČIĆ

PUTOPISNI DNEVNIK JOSIPA HOSTA PO ISTRI I DALMACIJI

Područje istočnojadranske obale privlačilo je tijekom svih stoljeća brojne istraživače različitih disciplina, znanstvenog interesa i ciljeva. Netaknutost i bogatstvo prirode, rijetkost i nepoznatost sačuvanog bilja uzduž našeg obalno-otočnog pojasa pružali su velike mogućnosti prirodnoznanstvenicima, napose botaničarima iz svih krajeva Europe kako za terenska istraživanja i sakupljanja tako i kasnije analize i izradbu studija o zemljopisno-prirodnim osobitostima ovoga dijela jadranske obale.

Na pragu XIX. stoljeća, u vrijeme kada na područje Dalmacije sve učestalije pristižu znalci iz svijeta znanosti, umjetnosti, kulture i politike, zabilježen je i botanički putopis Riječanina, svećenika i botaničara Josipa Hosta. *Botanički put po Istri, Kvamerskim otocima i Dalmaciji, započet 14. kolovoza 1801., a dovršen 6. kolovoza 1802.*, napisan na talijanskom jeziku, danas je pohranjen u rukopisnoj zbirci Arhiva HAZU u Zagrebu. Iako je rukopis i njegovo značenje već odavno poznato hrvatskoj i stranoj znanstvenoj javnosti, tek smo u najnovije vrijeme dobili njegov cjelovit prijepis i prijevod na hrvatski jezik. U izdanju riječkog ogranka Matice Hrvatske (biblioteka Rukopisi) putopis je objavljen u studenom 1993. i 26. istog mjeseca u Rijeci svečano promoviran. Zasluge za objavljivanje rukopisa pripadaju Krešimiru ČVRLJKU, koji se prihvatio opsežnog i nimalo lakog posla transkripcije i prijevoda teksta na hrvatski jezik, te, što objavljenom djelu daje posebnu vrijednost, izradbe opsežne studije o Josipu Hostu, popratnih bilježaka koje slijede sadržaj samog Hostova dnevnika, kao i neophodnih i sistematski razrađenih kazala. Uvodna studija o Josipu Hostu stoga je za svakog čitatelja koji posegne za ovim djelom najbolja i podacima najbogatija početna informacija o личности i djelu Josipa Hosta, ali i dosadašnjem korištenju i vrednovanju njegova djela u hrvatskoj i stranoj znanstvenoj literaturi i publicistici. Kao dodatan i za botaničare nadasve vrijedan prilog je i stručna redakтура nekih biljaka spomenutih u Hostovu dnevniku, autor koje je dr. Ivan ŠUGAR. Pored toga, neophodno je spomenuti da je djelo u cijelosti (uključujući i originalni tekst dnevnika, popratne studije, kazala) objavljeno dvojezično, na talijanskom (prijevod hrvatskoga teksta na talijanski obavila je Margareta GILIĆ) i hrvatskom jeziku.

Tko je zapravo Riječanin Josip Host i kako su i s kojim ciljem nastale njegove dnevničke zabilješke po Istri i Dalmaciji?

Josip Vincent Host rodio se 14. III. 1755. na Rijeci. Nakon kratkog naukovanja kod isusovaca nastavlja se pripremati za svjetovnog svećenika, te 1777. završava studij na riječkoj Kraljevskoj akademiji. Obnaša potom službu učitelja u riječkoj gradskoj školi, profesora na bogosloviji, pomorskog kapelana na brodu *Fürst Kaunitz*, da bi 1806. bio imenovan kanonikom. Ostatak života provodi u Zagrebu, gdje umire 14. IV. 1836. Još tijekom profesorske službe na Rijeci Host izučava botaniku i nautiku, sve se više ističući u prirodnoznanstvenim krugovima i poduzimajući brojna botanička putovanja po Furlaniji, Štajerskoj i susjednim zemljama. Ni kada je premješten u Zagreb Host ne napušta svoj botanički rad. I dalje sabire različito bilje, a u svojoj kući uzorno uređuje botanički vrt za kojega je iz Pariza naručivao razno rijetko bilje. Uvrježeno onodobnoj praksi među prirodnoznanstvenicima, napose botaničarima, da jedan florist skuplja i šalje svom kolegi u drugoj zemlji raznovrsno i rijetko bilje, i Host je tijekom čitavoga svog života i djelovanja na polju botanike surađivao i slao bilje našega podneblja svojim kolegama i prijateljima u Beču i Padovi (u Padovi se rezultatima Hostova bilinarenja koristio čuveni šibenski liječnik i botaničar Robert Visiani, profesor padovanskog sveučilišta). Jedno od najvažnijih i dužinom trajanja zasigurno najdužih botaničkih putovanja Josipa Hosta je obilazak istarske i dalmatinske obale i otoka 1801.-1802. godine, svjedočanstvo kojega je sačuvano u dnevniku čiji je sadržaj sada, uz navedenu studiju i brojne popratne bilješke i kazala koja olakšavaju snalaženje i čitanje, te pobliže pojašnjavaju manje poznate toponime, lokalitete, osobe i sve biljne vrste spomenute u dnevniku, dostupan našim znanstvenim krugovima, ali i najširoj čitateljskoj publici.

Na svoj put Host se uputio kao član peteročlane Dvorske komisije koja je, slično uvrježenoj praksi austrijske vlade koja je u naše krajeve tijekom svoje uprave slala brojne, različitim ciljevima namijenjene ekspedicije i komisije, imala zadatak ispitati stanje u krajevima kroz koje je prolazila kako bi mogla predložiti i sprovesti odgovarajuće gospodarske i upravne mjere u ovoj pokrajini. Jedna od komponenata ovog istraživanja bilo je i prirodnoznanstveno odnosno botaničko stanje Istre i Dalmacije.

Iako se na putovanje uputio isključivo s istraživačkim ciljevima i zadaćama prirodnoznanstvenoga karaktera, Josip Host nam u svom dnevniku ne donosi samo brojne, za botaničare dragocjene podatke o biljnom svijetu uzduž naše obale, nego i najrazličitije druge podatke o stanovništvu krajeva, gradova i sela kroz koje prolazi, osobama kod kojih odsjeda, svakodnevnom životu, prehrani, odijevanju, svečanostima, crkvenoj službi i svećenstvu, kulturnim priredbama i umjetničkim spomenicima svih mjesta koje ga je znanstvena i intelektualna radoznalost nagnala da posjeti.

Zemljovid Hostova botaničkog itinierara (objavljen kao kartografski prilog djelu) sadržava brojna veća i manja mjesta istarske i dalmatinske obale i otoka (izrijekom se spominju Trst, Koper, Muggia, Izola, Piran, Škocjan, Portorož, Sečovelje,

Buje, Zvršje, Buzet, Vižinada, Motovun, Višnjan, Poreč, Žminj, Rovinj, Pula, Rijeka, Bakar, Kraljevica, Dubašnica, Krk i Baška na otoku Krku, Senj, Rab, Cres, Nerezine, Susak, Mali i Veli Lošinj, Pag, Novalja i Barbat na otoku Pagu, Karlobag, Silba, Privlaka, Nin, Ugljan, Ošljak, Zemunik, Zadar, Pašman, Vrgada, Šibenik, Skradin, Šepurine, Zlarin, Primošten, Maslinovik, Split, Solin, Klis, Šolta, Stivan, Supetar i Postira na otoku Braču, Makarska i Biokovo).

U većini mjesta Host i članovi komisije toplo su i srdačno primljeni. Dočeci, ugošćavanja i objedi zabilježeni su kod brojnih crkvenih dostojanstvenika (u Trstu kod biskupa I. G. de Buseti, u Makarskoj kod biskupa F. Blaškovića, u Krku kod biskupa Sintića), ali i običnih svećenika, župnika ili gvardijana samostana. Visoka poznanstva imao je Host i u šibenskom graditelju Francescu Zavoroviću, zadarskom plemiću "conte de Vrgada" i Grguru Straticu. Hostov dnevnik obiluje podacima o načinu ugošćavanja, jelima i pićima kojima je u pojedinim mjestima počašćen, njihovoj kvaliteti i raznolikosti. Doznajemo tako štošta o opojnosti istarskih vina, maslinama, ulju, solanama, galenski spremljenim narodnim receptima protiv ujeda zmija ili morskih bolesti. Dojmljivi su i prizori iluminacije, vatrometa, svečanog pucanja iz mužara i okupljanja naroda na dočeku predstavnika komisije. Zaljubljenik u kazalište i operu Host ne propušta (Trst, Pula, Zadar) u društvu ugledne gospode posjetiti pokoju kazališnu predstavu. U Vižinadi ga oduševljava većemja zabava jednom komedijom u izvedbi amaterske družine, a u Splitu prisustvuje narodnim plesovima povodom blagdana sv. Duje (sudamja). Nemali interes pokazuje Host i za povijest, arheologiju, umjetnost i etnologiju krajeva koje posjećuje. Osvrće se i na privredne grane karakteristične za pojedina mjesta, upozorava na mogućost svrsishodnijeg iskorištavanja rudnih nalazišta, problem malarije u ninskoj okolici, spominje brodarstvo, pomorstvo, poljodjelstvo, stočarstvo, kućnu radinost istarskih i dalmatinskih sela i gradića, a o svakidašnjim problemima življenja razgovara s običnim pukom. Host se dotiče i moralnih problema. Uočava tako da su žene pomoraca sa Lošinja čestite i vjerne svojim muževima, dok se u one na Silbi, kaže Host, ne može imati odviše povjerenja. Ne propuštajući niti osnovnu svećeničku dužnost, Host u više navrata sam služi misu ili prisustvuje misama drugih svećenika, a na Cresu sudjeluje u tjelovskom ophodu. U vrijeme velikog tjedna boravi u Zadru gdje se osvrće na loš materijalni položaj svećenika, ali i njihovu nisku obrazovnu razinu i neprimjereno vladanje vjernika prilikom služenja svete mise. Obrušio se i na komotnost i lijenost Zadrana kojima je, prema Hostovu sudu, najviše stalo do zabave i dokolice. Ljepota prirode dalmatinskog podneblja zadivljuje Hosta na više mjesta, a na Skradinskom buku ne može se oteći bogoljubnom uzdahu pred divotama "Tvorca svega". Špiljska tajanstva Istre Host dobro poznaje, oduševljavajući se napose stalagmitima i stalaktitima spilje u Socerbu. Gradski vrtovi mjesto su ugodna odmora, ali i korisno nalazište Hostove bilinarske radoznalosti. Posjećuje gradski vrt u Trstu, vrtove franjevačkih samostana u Puli i na Trsatu, a za Zadrane obavlja neki stručni posao u tamošnjem Đardinu.

Dnevnik upotpunjavaju i prizori uzbudljivih, opasnih i napetih događaja na koje nailazi tijekom plovidbe (brodolomi uz obalu Istre, potres u Trstu, bura i brodolom u Makarskoj), Vjetrovi i morske struje, njihovi smjerovi i jačina, pitanja su koja zanimaju i potiču našeg botaničara da i samostalno poduzima manja isplovljavanja i plovidbe u različita doba dana i noći.

Iako vrijedan izvor za poznavanje prilika, običaja i prirodnih osobitosti naše obale, Hostov dnevnik do sada je bio poznat samo najužim znanstvenim krugovima. Trudom i upomošću priređivača Krešimira ČVRLJKA, kao i svih ostalih suradnika na izdanju ovoga, zasigurno po svim znanstvenim kriterijima uzorno priređenog izdanja, široka čitavejska publika dobila je priliku da se pobliže upozna s životom, djelovanjem i viđenjem istarsko dalmatinske obale jednog istaknutog onodobnog prirodnoznanstvenika. Način na koji je Hostov rukopis objavljen uzoran je i poticajan primjer i za objavljivanje mnogih drugih, također ne manje značajnih putopisaca različitih struka koji su, dolazeći iz različitih zemalja i s vlastitim istraživačkim ciljevima, svojim zabilješkama i izvještajima svijetu otkrivali prirodne ljepote, kulturu baštinu i bogatstvo hrvatskih krajeva. Mnoge njihove putne zabilješke, dnevnici i izvješća još uvijek čekaju marljivog istraživača koji će ih, trudom dostojnim njihove vrijednosti, objavljivanjem vratiti iz zaborava rukopisnih zbirki nekog arhiva ili knjižnice.

Lovorka ČORALIĆ